

Az Apponyiak fészke: Lengyel

Lengyel község Tolna megye nyugati vidékén, egy Baranyába benyúló zsákban helyezkedik el. Nevének eredete bizonytalan, származhat személynévből, de kaphatta az itt letelepülő etnikumról is. A több mint ötszáz lelkes falu a megye legmagasabb pontján, egy vízválasztó tetején fekszik, és innen indul útjára a Baranya-csatornába torkolló Hábi-patak.

Lengyel azon ritka települések közé tartozik, amelyeknek őskori történelméről többet tudunk, mint középkori évszázadairól. Wosinszky Mór lengyeli plébános éveken át kutatta a falu határában álló „lengyeli sáncot”, ahol a Kr. e. 3000-2500 közötti évekből egy kőkori kultúra emlékei kerültek elő nagy számban, amit ma a tudomány lengyeli kultúra néven ismer.

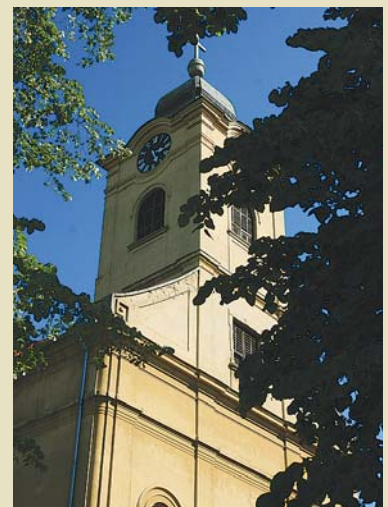
A középkorban először 1308-ban bukant fel az Apor család birtokaként.

A környék – és vele együtt a falu – 1543 után került oszmán megszállás alá. A 16. században még kitartott az itteni lakosság. Az 1645-ben Amadé báró birtokába kerülő település lélekszáma még egy kissé emelkedett is, többek között a szárazsági is nagy számban költöztek át a biztonságosabbnak ítélt Lengyelre. A felszabadító hadjáratok azonban szinte teljesen elnéptelenítették a vidéket. „Ahogy már nagyságodnak írtam, nagyságod jószágai még Buda vételekor mind elpusztultak, most sem lakik senki sem rajtuk. Amit Szokolai Miklós mondott nagyságodnak, hogy Lengyelben emberek laknának, nem igazán mondhatta, mer csak ketten vagy hárman laknak ott nyavalóságok Botka Ferenc uram földjén Závodiakkal, azok is Botka úrnak adóznak, a többi elszéledt, ki Mecsek alá, ki máshová” – írta Hidvégi Rácz Miklós számtartó 1694-ben.

Más forrásokból azt is tudjuk, hogy a lengyeliel jelentős része már az 1680-as években elköltözött a közeli falvakba, és innen jártak vissza a határba megművelni földjeiket. Lengyel falu újbóli megtelepítését báró Amadé Ádám gazdatisztje, Búzasi András kezdte el 1721-ben, ám ő végül nem fejezhette ezt be, mert a teveli svábok foglalták el a kijelölt házhelyeket. Az újkori Lengyel első említése 1733-ból maradt fenn. Az egyházi összeírás szerint a Fuldából érkező telepesek ekkor még mindig a megmaradásukért küzdöttek, és azt sem tartotta biztosnak az összeíró, hogy megmarad a falu. Ezekben az években csak egy fából készült imaházuk volt, és még 1755-ben is hasonlókról számol be Klimó György pécsi megyés püspök: „Most is Závod filiája, ami órányi járára van az anyaegyháztól. Fából összeüjtött kápolnája szalmával fedett, nagyon rossz állapotban van, és mindennap összedúlással fenyeget. Az előírt istentiszteletek alkalmával összegyűlt nép számára igen szűk. A szükséges felszereléssel azonban el van látva. A kápolnát Szent Márton tiszteletére szentelték fel, ahol a háromszázharminchárom katolikus lakosnak karácsony, húsvét és pünkösdöt követő napok egyikén mondanak misét, búcsút pedig a védőszent napján tartanak.” A gyorsan fejlődő Lengyel 1768-ban kapta meg a plébánia rangot, első papja

Római katolikus templom

A ma látható impozáns templomot Apponyi József földbirtokos építtette 1848-ban. Az itáliai mester tervei alapján készült empire stílusú épületet 1861. október 15-én szentelték fel Avilai Szent Teréz tiszteletére. Az Apponyiak mindvégig bőkezű donátornak számítottak. Az ő adományukból készült el az I. világháborúban elesettek nevét megörökítő emléktábla, a szentélyben helyezték el Apponyi József szívét, és a templom mögötti családi sírboltban lelt örök nyugalomra a család többi tagja. A 20. század második felében új mecénást talált a templom a lengyeli származású Cserháti József pécsi püspök személyében. Ő építtette át Török Ferenc tervei alapján 1970-ben, a különleges hatású falfriskókat pedig Vas Bertalan készítette a püspök felkérésére. A szentély freskója Nemsits Antal műve, és a karácsonyt, a keresztre feszítést, a húsvétot és a pünkösdöt ábrázolja. A képen több keresztény szent is feltűnik, érdekesség, hogy közülük nem egy lengyeli lakost ábrázol, akik modellt álltak a művésznek. A hálás hívek emléktáblával köszönték meg szülőltjük segítségét, amit a templom bejáratánál helyeztek el.

„Svájceráj”

Gróf Apponyi József a birtokait igyekezett a kor színvonalának megfelelően fejleszteni, különösen a mezőgazdaság modernizálása érdekelte. Ennek során elhatározta egy svájci mintára felépülő tehenészet megalapítását Lengyelen. 1810-ben épült fel a razalitos tehenistálló a birtok határában álló Teréz-majorban, ahol negyven tejelő tehenet tudtak ellátni. Az épületben kapott helyet a takarmányos kamra, és itt dolgozták fel a tejet is. A pincerendszerben sajtérlelő működött, a tetőtérben pedig a tehenes gazda lakott. Volt olyan időszak is, amikor ebben a lakrészben élt az idős Apponyi házaspár is, akik úgy vélték, hogy az istállóból felszálló pára jótékony hatással van tüdőbetegségükre.

Volantics János jezsuita páter volt, ám a település igazi felfutása még csak ezután indult el.

A falu virágkora Apponyi Antal Györggyel vette kezdetét, aki 1799-ben vásárolta meg a birtokot. A család révén a falu páratlan építészeti emlékekkel gazdagodott. Ők emelték a falu új, impozáns templomát, a család kényelmét pedig kezdetben az 1810-es években épült kastély biztosította. Ebben Apponyi Sándor kezdeményezésére 1891 óta óvoda működik, ma itt üzemel a település postahivatala is. A faluképet alapvetően meghatározza az 1820-as években egy hatalmas park közepén emelt impozáns palotakomplexum, amiben ötvenkét szobát alakítottak ki. Az épületet Apponyi Sándor 1878 után klasszicista stílusban átépítette, és haláláig itt élt feleségével, Esterházy Alexandrával. A család könyvtárát Sándor az Országos Széchenyi Könyvtárnak adományozta, így ez megmenekült a második világháború végének esztelen pusztításától, amikor a környékbeli svábok számára alakítottak ki internáló tábort a kastély területén. Ma Mezőgazdasági Szakképző Iskola működik a falai között, az ifjúság pedig eszményi körülmények között tanulhat a kastélyt övező gyönyörű angolparkban, ami 22 hektáron terül el. A park ötlete Apponyi Antalé volt, igazi gondozójának azonban az említett Sándor gróf számított, aki több egzotikus fafajtát is ültetett ide, köztük két, ma is megtekinthető mamutfenyőt.

A falun végigsétálva szembetűnő,

ahogy az itteniek a környezetükkel törődnek, s a múlt értékeire alapozva építkeznek. Elég csak elsétálni az egykori iskola épületébe, ahol kitűnő kiállítások várják a látogatókat. Egy gyönyörű és egyben szívfacsaró óvodatörténeti gyűjtemény tudósít bennünket az évtizedekkel ezelőtti helyi gyermekgondozásról. Ugyanitt tekinthető meg a bukovinai Andrásfalváról 1945-ben érkezett székelyek és a 18. században jött svábok tárgyi és szellemi kultúráját bemutató gyűjtemény, mely a helyi nemzetiségek mindennapi életének állít emléket.

Lengyel népe évente több alkalommal közösen ünnepel. Rendkívül népszerű a pünkösdi batyus bál, valamint a szeptember első hétvégéjén megrendezett falunap, amin részt vesz a település apraja-nagyja. A kellemes szeptemberi napfürdőben könnyű kikapcsolódás a főzőversenyen való részvétel. Este zenés-táncos multság zárja a napot, másnap pedig irány Annafürdő, hogy a fátadt szervezet a természetben pihenje ki a megpróbáltatásokat.

Annafürdő

Itt ered a mai napig íható, bővizű, állandó forrás, amelynek vizére 1846-ban gróf Apponyi József gőzfürdőt építtetett, felesége, Pajacsevich Teréz gyógykezelésére. Teréz orvosai melegvizes kezelést írtak elő, s az ásványi anyagokban gazdag forrásvíz tökéletesnek bizonyult erre a célra. A forrás hideg vizét, kezdetleges módszerekkel dézsákba engedték és fatüzelésű üstálláson melegítették. A keletkező gőzt a gőzfürdőbe terelték. Mivel a víz valóban gyógyhatásúnak bizonyult, megnyitották a gyógyulni vágyó betegek előtt, és hamar közkedvelté vált. A gróf egyik utolsó kívánsága volt, hogy a fürdőt halála után is használhassák szabadon

az itt lakók. Így is lett, a lakosság részére fennmaradt a fürdő. Vásár- és ünnepnapokon multságokat, bálakat, majálisokat rendeztek a völgyben. József testvére, gróf Apponyi Antal fiaira szállt az örökség, így a lengyeli uradalom is. Az örökös Apponyi Rudolf gróf párja, Beckendorff Anna szívéhez közel állt a fürdő és annak páratlan környezete. A fürdőt továbbfejlesztette, szállóhelyet építtetett a messzi földről ide érkezőknek, és az iskolás gyermekek részére majálisokat, versenyeket, tombolát rendezett.

A XIX. század végén már Anna-forrásként emlegették a helyet. A grófnő 1900 novemberében 82 évesen halt meg, iránta érzett hálából a fürdőt a lakosság Annafürdő névre keresztelte, emléket faragott faoszlop őrzi a forrás felett. A II. világháború után a Magyar Állami Erdőgazdasághoz kerültek a fürdő épületei. Ma a Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. gondoskodik a terület kezeléséről. ▶

Papdi kápolna

Gyöngyszemre bukkan, aki gyalog vagy kerékpárral barangolja be Lengyel határát. Az egyik legmélyebb, szinte állandóan vizenyős lapályában található ugyanis a csodálatos kis kápolna. Nevét a középkorban itt álló Papd faluról kapta, amely a 16. században még népesebb volt Lengyelnél is, a későbbi korok viharai azonban elsodorták az itt élőket. Alsópapd középkori temploma is megsemmisült, ám emléke nem veszett el, a szomszédos Mucsi faluból buzgón jártak Máriát köszönteni a romokhoz. Egyházi engedéllyel először 1883-ban sikerült itt egy kis kápolnát emelni, ez azonban a rossz talajviszonyok miatt megsüllyedt, így 1930-ban le kellett bontani. A helyén épült új épületet 1931. május 2-án szentelték fel Mária tiszteletére.

Turisztikai és Természetismereti Központ Lengyel-Annafürdő

Annafürdő a Tolnai-Hegyhát gyöngyszeme. Nem túlzás, a hely rejtettségének köszönheti igazi varázsát. Tudják ezt a mai kirándulók, akik túrabakancsban érkeznek ide, s tudták ezt azok is, akik alig 100 évvel ezelőtt még strandpapucsban és fürdőruhában élvezték a hely gyógyító erejét...

Ma a Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. gondoskodik a terület kezeléséről.

A parkerdő közepén helyezkedik el a zrt. által üzemeltetett, a régi épületekből kialakított Turisztikai és Természetismereti Központ, mely újra a régi pompájában tündököl. A 42 főt befogadó, régi fürdő szállásépületét, az erdei iskola-kulcsos házat, ma már gyermekek és nagyobb turistacsoportok veszik birtokba, egész évben. Kisebbarati társaságok és családok számára a háromszobás, hat férőhelyes, apartman jellegű vendégház nyújt szálláshelyet a pihenni vágyóknak. Nagyobb rendezvények, konferenciák, játékos családi napok, csapatépítő tréningek, de akár esküvők lebonyolítására is alkalmas a kiállítóterem és a környező erdőterület.

A 86 hektáros parkerdő (különleges faállománya révén) a NATURA 2000 hálózat része. A változatos élőhelyek és mikroklíma miatt sok olyan ritka, védett növényrel találkozunk itt, amit legközelebb a Mecsekben lelhetünk fel. Tavasszal többek között a kisvirágú hunyor, a turbánliliom, a szúrós- és lónyelvű csodabogyó és a májvirág pompázik az erdőben. Nyáron a védett kis Apolló-lepkét is megcsodálhatjuk, melynek tápnövénye az odvas keltike. A forrás környéke helyi védettséget élvez. A parkerdő kiváló kikapcsolódási lehetőséget nyújt a természet-szerető, kirándulni vágyó turisták számára. A hely adottságait, érdekességeit három tanösvény szemlélteti. A Hunyor tanösvény a környék növény- és állatvilágát, a Szarvasbogár tanösvény a természetszerű erdőtársulások szerepét és jegeit, az Örökerdő tanösvény pedig a helyi, természetes folyamatokra alapozott, folyamatos erdőborítást biztosító erdőgazdálkodást mutatja be. A vadsparkban – mely a szállásépületektől 50 méterre kezdődik – a hazai nagyvadfajokkal (gímszarvas, vaddisznó, dámszarvas) ismerkedhetnek meg a látogatók. A pihenőt az erdő mélyén, festői környezetben helyezkedik el, alkalmas egy kis relaxációra, horgászatra vagy éppen egy kis csónakázásra. Az épület környékén kialakított főzőhelyeken bográcsban vagy akár tárcsán, grillen is elkészíthetik a vendégek az általuk hozott finomságokat. Az ország különböző pontjairól érkező családok és iskolás csoportok számára természetismereti, környezetvédelmi és honismereti programokat biztosítanak, melyek az adott korosztálynak

SZENTKÚTI KUNYHÓ – ÖKOHÁZ

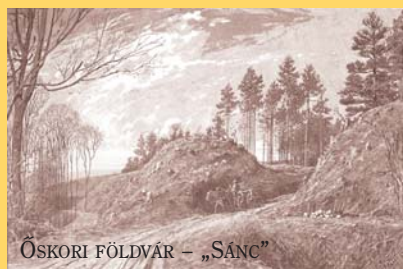
megfelelő előadásmódban, szakvezetéssel zajlanak. Az erdei iskola programjait az Országos Erdészeti Egyesület Erdészeti Erdei Iskola Szakosztálya és a Környezet és Természetvédelmi Oktatóközpontok Országos Szövetsége minősítette.

Annafürdőtől nem messze található a Szentkúti Kunyhó – Ökoház, mely sziget üzeműben szélkerékkel, napelemmel, napkollektorral felszerelve működik, ahol a kisparaszti gazdálkodással (méhészet, állattartás, növénytermesztés, vályogvetés, kemencés perecsütés stb.) és környezetbarát technológiákkal ismerkedhetnek meg a látogatók. A háztól 1 km-re található a nép által „Sánc”-ként ismert őskori földvár maradványai, ahol Apponyi Sándor gróf támogatásával, Wosinsky Mór, akkori lengyeli plébános irányításával, ásásokat végeztek 1882–88 között. A feltárás során kőkori

sírokra, agyag- és kőtárgyakra bukkantak, mely a XIX. század végén a korszak egyedülálló leleteinek számított. Ezek a leletek „Lengyeli Kultúra” néven lettek világszerte ismertek, egy részük a Turisztikai és Természetismereti Központban is megtekinthető.

Az ökoházat az erdei iskolánál bérelhető 25 kerékpár egyikével, jelzett turistaútvonalakon gyalogosan, de helyközi autóbusz járatokkal is meg lehet közelíteni. A Tolnai-Hegyhát déli részéről, az erdőgazdaság által készített turistatérkép segítségével bejárhatjuk a vidéket, melyhez a legjobb kiindulópont Lengyel-Annafürdő.

A Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. Turisztikai és Természetismereti Központja, ökoturisztikai fejlesztései révén „Az év ökoturisztikai létesítménye 2011” pályázaton, látogatóközpont kategóriában III. helyezést ért el, továbbá megkapta a Magyar Turizmus Zrt-től a Dél-Dunántúli Turizmusért Díjat is ugyanebben az évben.

ÓSKORI FÖLDVÁR – „SÁNC”

Turisztikai és Természetismereti Központ
7184 Lengyel, Annafürdő 176.
+36/74/482-487, +36/30/9470-898
annafurdo@gyulajzrt.hu
www.erdeiiskola.gyulajzrt.hu
www.gyulajzrt.hu

Hamarosan kitárja kapuit a közel 200 éves lengyeli Apponyi pince a borszerető vendégek előtt

A tolnai táj elképzelhetetlen szőlő és bor nélkül. A régészeti adatok tanúsága szerint már a rómaiak idején is virágzó szőlőkultúra jellemezte ezt a vidéket. A kora újkori leírások szerint jó években itt több bor termett, mint amennyi víz volt a kutakban, és csak a hordók száma szabott határt a mennyiségnek.

A megye borkultúráját a német telepések fejlesztették tovább a 18. században. Valójában az egész megye egy nagy pincefalu, nem véletlen, hogy 1893-ban Tolna vármegye egész területét a Szekszárdi Borvidékhez sorolták. Ebbe beletartozott Lengyel is, ahol a szorgos helyiek vesszőket ültettek, pincéket vágtak, és kitűnő borokat termeltek évszázadokon keresztül.

Ma az 1998-ban megalakult Tolnai Borvidék völgyeségi körzetébe tartozik Lengyel. A Mecsek hegység északi előterében húzódik meg ez a szőlőtermesztésre kiválóan alkalmas táj. A helyi borút-állomások és a vendéglátók szépséges, széles kínálatot nyújtanak az idelátogatóknak. Itt van idő a vendégre, jóféle borok és étkek kóstolására. A Dunántúl délkeleti szeglete nem esett a tömegturizmus áldozatává.

Lengyelen a szőlőművelésnek komoly hagyománya van, és Apponyi Sándor felismerte a faluban rejlő lehetőségeket. Ezért szőlőket telepített, tudós vincelléreket hívatott, és 1824-ben felépített egy hatalmas pincét. Az építmény A-alakot formál, melynek két szára nyolcvan méter hosszú, amit egy húszméteres folyosó köt össze. A közel hat méter széles és négy méter magas pincében egyszerre 4500 hek-

toliter bort lehet tárolni. A borkészítés már a 19. században magas színvonalon folyt, ennek köszönhetően a lengyeli nedű rendkívül keresett portékának számított. A bort ezért saját címkével ellátva palackozták és szállították a megrendelőkhöz.

A 20. század kacskaringós sorsa után a pince 2012-ben a Gábor Pincészet tulajdonába került. Az új tulajdonos már több mint húsz éve foglalkozik szőlőműveléssel a környéken, közel 165 hektáron. Birtokán kék és fehér fajták egyaránt megtalálhatók. Az értékesítés során egyre nagyobb szerepet kap a palackos borok aránya, de emellett a vendégeknek lehetőségük van a borkóstolásra is.

Az új tulajdonosok a pince felújításával, részbeni átépítésével, illetve bővítésével szeretnék az Apponyiak szőlő- és bortermelésben elért hagyományait folytatni, értékeit és múltját pedig a borszerető közönségnek bemutatni. A nivós felújítási és rekonstrukciós munkák záloga többek között Ottó Gábor építész és Forrai Ferenc grafikus munkája.

Lengyelen minden adott ahhoz, hogy a Borpince visszaszerezze régi fényét, és a minőségi borturizmusra vágyók felfedezzék maguknak. A vállalkozás vonzerejét növelhetik a környék egyedi értékei, az Anna-fürdő és az Apponyi-kastély, a Gyulaj Erdészeti és Vadászati Zrt. által kínált turisztikai és vadászati lehetőségek, a szomszédos Závod községben végrehajtott építészeti rekonstrukciók, valamint a csupán tíz kilométerre lévő Bikali Kastélyszálló és élménypark.

Gábor Pincészet

7150 Bonyhád,

Liget u. 29.

Tel.: 30/9083-354

E-mail:

szabo-gabor@vipmail.hu